

Секція 2

МОВНЕ МОДЕЛЮВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Андрієнко Н.М.

викладач кафедри іноземних мов факультету маркетингу

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ДО ПИТАННЯ КОМПЕТЕНТНІСНОЇ МОДЕЛІ МОВЛЕННЄВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. У статті піднято важливе питання розвитку комунікативної компетенції, наводиться та розглядається модель її формування, розглядаються складники мовленнєвої комунікації, наголошується на важливості її розвитку в умовах сьогодення.

Ключові слова: мовленнєва комунікація, комунікативна компетенція, ключові компетенції, компетентнісна модель мовленнєвої комунікації.

Abstract. The author raises an important question of the development of communicative competence, accentuate the importance of its development in the condition of nowadays, gives the model of its formation and discuss its composition parts.

Key words: communicative competence, the model of formation, the composition parts of communicative competence.

Постановка проблеми. Сучасний інформаційний світ, оповитий глобалізаційними процесами, висуває нові, чіткі вимоги до освітніх закладів усіх рівнів та суб'єктів навчального процесу. Найактуальнішим напрямком розвитку сучасної освіти у всьому світі є компетентнісний підхід. Компетентнісна освітня парадигма спрямовує освітній процес на досягнення інтегральних результатів у навчальному процесі у всіх видах освітніх закладів, взагалі, та у вищій школі, зокрема. До інтегральних показників у підготовці майбутнього фахівця відносять: а) системність набуття загальних (ключових, базових), професійних та фахових компетенцій суб'єктами навчального процесу; б) залежність системи компетентностей від рівня і ступеня вищої освіти, її поступового оновлення, модернізації удосконалення; в) зорієнтованість на соціалізацію і професіоналізацію суб'єктів навчання; г) перегляд, переорієнтація та удосконалення майбутніми фахівцями своїх ціннісних орієнтирів у навчальному процесі; г) інтеграція всіх видів освітньої, професійної, культурологічної діяльності у навчальному процесі тих, хто навчається. Отже, компетентнісний підхід є цілеспрямований процес навчання з метою набуття загальних, базових, ключових, фахових, професійних компетентностей суб'єктами навчального процесу. Компетентнісний підхід у навчальному процесі базується звичайно на базових компетенціях але вирішальними для формування сучасного фахівця є наявність у нього сформованих предметних, фахових, професійних компетентностей. Людина щоденно, щомиті, завжди,

перебуває в контакті з іншими людьми — реальними, уявними, обраними, нав'язаними, неочікуваними партнерами, оскільки *der Mensch kann nicht nicht kommunizieren*, тобто людина не може не комунікувати. Посилена увага спрямована на проблему оволодіння комунікативними компетенціями як ключовими. У даній царині відзначаються серйозні недоліки. Перед навчальними закладами висувуються нові завдання, спрямовані на забезпечення комплексу умов для розвитку комунікативної компетенції як ключової. Велика увага приділяється інноваційній діяльності педагогів, розробці та впровадженню ними нових методів, прийомів та технологій у навчальному процесі, які забезпечать підготовку фахівця, що відповідає запитам сучасного ринку праці, держави та світовим стандартам. Вищезазначене додає **актуальності** дослідженню проблеми — компетентнісної моделі мовленнєвої комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З другої половини ХХ століття стрімко зростає зацікавленість дослідників гуманітарного і негуманітарного циклу до питань комунікації. Це передусім пов'язують з іменами зарубіжних дослідників — основоположників кібернетики Норберта Вінера, Вільяма Роса Ешбі, Клода Елвуда Шенона, творців теорії інформації, яка використовується у сучасних високотехнічних системах зв'язку. Дослідники представили фундаментальні поняття, ідеї та їх математичне формулювання, які сьогодні є основою сучасних комунікаційних технологій. Значний доробок у розвиток теорії комунікації внесли психологи І. Гальперін, Л. Виготський, О. Леонтьєв, М. Бахтін, Ю. Лотман, К. Леві-Строс та ін. Різноманітні аспекти комунікації розроблялися вітчизняними та зарубіжними ученими, як от: Ф. Бацевич, В. Березиним, В. Конецькою, Г. Верещагіним, Є. Костомаровим, Г. Почепцовим, А. Садохіним та ін.

Виклад основного змісту. Організація економічного співробітництва (*the OECD*) разом із Федеральним Статистичним Управлінням Швейцарії провели проект з метою визначення та відбору національних ключових компетентностей в освіті та економіці у Австрії, Бельгії, Данії, Голландії, Німеччині, Норвегії, Новій Зеландії, Швейцарії, Швеції, США. Експертами *DeSeCo* проаналізовано запропоновані ключові компетенції, де спільними, а, отже, головними є наступні компетентності: а) соціальні компетентності; б) високий рівень грамотності та навченості, володіння інтелектуальними та прикладними знаннями; в) уміння постійно здобувати знання, поповнювати, поглиблювати та удосконалювати їх, враховуючи власні інтелектуальні можливості; г) комунікативні компетентності на базі рідної та іноземної мов. Комунікативна компетентність посідає провідне місце у сфері освіти та економіки. Серед основних (ключових) компетентностей в освітньому просторі лідируючою є лінгвістична компетенція, високий рівень володіння іноземними мовами, власною та іноземною культурою, міжкультурні компетенції, володіння масмедійною компетенцією (уміння віднайти, вирізнити, почерпнути необхідну інформацію з великого потоку інформаційних джерел). У сфері

економіки до ключових компетенцій відносять ті, що й в освітньому секторі, виділяючи при цьому ІТ-компетенції.

Вважаємо за необхідне дати визначення термінам «компетенція» і «компетентність». Компетенція — це сукупність знань, умінь, навичок, способів діяльності індивіда, пов'язаних із відповідною сферою, спрямованих на досягнення поставлених цілей. Український учений Ф. Бацевич виокремлює інтерактивну, комунікативну, крос-культурну, культурну, лінгвокультурну, міжкультурну, мовну, прагматичну, предметну, соціокультурну компетенції [3]. За класифікацією Ф. Бацевича, комунікативна компетенція знаходиться на найвищому щаблі типів компетенцій індивіда [2]. Компетентність — це характеристика носія названих компетенцій у певній сфері його діяльності або ж їх (компетенцій) реалізація [6].

Термін «комунікативна компетентність» походить із латинської мови (латинське *communico* означає «роблю загальним, зв'язую, спілкуюся» та *competentis* «здатний, у змозі зробити, виконати щось») та означає певну сукупність знань, норм і правил ведення природної комунікації, як от: а) уміння вступити, вести та успішно завершити діалог; б) уміння сперечатися, заперечувати, переконувати, визнавати власні помилки та помилки інших; в) уміння спрямувати комунікацію у русло перемовин та вміти домовлятися, доходити згоди з партнером з комунікації [4].

Комунікативна компетентність формується, удосконалюється, розширюється та поглиблюється в умовах безпосередньої мовленнєвої взаємодії, є безпосереднім результатом спілкування з людьми. Опосередковано індивід черпає інформацію про характер комунікативних ситуацій, особливостей міжособистісної взаємодії з джерел рідної та іноземних мов, з навчальної та художньої літератури, театру, радіо, кіно, інтернету тощо.

Структуру комунікативної компетентності учені розглядають крізь призму психологічної структури спілкування. Тоді виокремлюються наступні аспекти: а) перецептивний; б) комунікативний; в) інтерактивний [1].

До складників комунікативної компетентності дослідники відносять наступні: [5]

- орієнтація індивіда у різноманітних ситуаціях спілкування на базі набутого життєвого досвіду;
- здатність ефективно взаємодіяти у процесі спілкування, враховуючи соціальне середовище комунікації, психологічний свій стан та свого співрозмовника [6];
- оцінка індивіда власного психологічного потенціалу та потенціалу свого партнера з комунікації;
- готовність та вміння вступити в контакт, налагодити його та підтримувати у ході всієї комунікації;
- володіння розвиненими внутрішніми засоби регуляції комунікативного процесу власних комунікативних дій та дій свого співрозмовника;
- володіти знаннями, уміннями, навичками конструктивного спілкування;

• наявність та сформованість внутрішніх ресурсів для здійснення ефективної комунікації у певній сфері міжособистісної взаємодії.

Як бачимо, комунікативна компетентність є структурним феноменом, який вміщує складові цінності, мотиви, установки, соціально-психологічні стереотипи, знання, уміння, навички партнерів з комунікації [7].

Формування багатоскладової комунікативної компетентності є довготривалим, складним процесом. Для досягнення цих цілей на часі є організація навчального процесу на основі комплексу ключових компетенцій, які визначають якість змісту освіти з урахування умов сьогодення. Ключові компетенції мають надпрофесійний характер, є необхідними у будь-якій сфері діяльності сучасного компетентного фахівця. Російські вчені розглядають компетенцію як деякий конструкт чи модель, що вміщує сукупність знань, умінь і навичок, оволодіння якими забезпечить ефективність діяльності індивіда у будь-якій сфері, а компетентність як ступінь чи рівень володіння будь-якою компетенцією. Вони виокремлюють чотири базові компетенції: *загальнофілологічну, мовну, комунікативну та етико-естетичну*. Кожна з компетенцій складається з декількох субкомпетенцій. Субкомпетенції базових компетенцій мають синкретичний характер, тобто можуть стосуватися декількох базових компетенцій. Віднесеність субкомпетенцій до тієї чи іншої базової компетенції відбувається на рівні найвиразнішої, переважаючої співвіднесеності.

Розглянемо детально комунікативну компетенцію. Комунікативна компетенція відтворюється у двох аспектах: мовленнєво-поведінковому та текстовому, оскільки у поняття мовлення входить як процес мовленнєвої діяльності, так і її результат — текст письмовий чи усний. Загальною основою цих двох аспектів є комунікативні якості хорошого мовлення і універсальні постулати мовленнєвого спілкування, які не тільки доповнюють, а й дублюють один одного.

Педагогічне моделювання є створення моделі, що вміщує педагогічне проектування (система, ситуація чи процес, а також шляхи їх досягнення). Визначена мета вимагає відбору необхідних якостей, компонентів для її здійснення. У процесі модель переробляється, удосконалюється, доопрацьовується, використовуються певні технології, етапи діяльності, умови, необхідні для досягнення мети. На заключному етапі визначаються умови успішної реалізації моделі.

Модель учені [6, 7] вважають «штучно створеним об'єктом у вигляді схеми, яка подібно досліджуваному об'єкту відображає та відтворює у більш простій й узагальненій формі структуру, властивості, взаємозв'язки та відношення між елементами цього об'єкта. У нашому випадку модель — це структурна схема, у якій у найузагальненішій формі відображені взаємозв'язки між елементами об'єкта дослідження з метою створення нової інформації про об'єкт дослідження.

Структурно-сміслова модель для розвитку комунікативної компетентності. Важливо відібрати саме ті зусилля, що уможливають здійснювати певний вид діяльності.

До основних етапів реалізації розвитку комунікативної компетентності відносимо: а) *організаційний*; б) *проблемно-цільовий*; в) *структурно-змістовний* або *змістовно-технологічний*; г) *аналітико-рефлексивний*; ґ) *результативно-оціночний*. На організаційному етапі аналізуються, уточнюються цілі та завдання освітнього закладу, а також шляхи їх досягнення.

Основним змістом *проблемно-цільового* етапу є навчання студентів самостійному віднаходженню та усунення труднощів за допомогою рефлексії, визначення причино-наслідкових зв'язків їх виникнення, врахування набутого попереднього досвіду та відбір найрезультативніших ідей для успішного вирішення проблеми.

Наступним компонентом комунікативної компетенції є структурно-змістовний. Його компонентами є: а) *гносеологічний*; б) *аксіологічний*; в) *праксіологічний*.

Гносеологічний компонент передбачає: а) високу обізнаність зі способами та прийомами удосконалення навичок спілкування; б) обізнаність із прийомами психологічного впливу на співрозмовника; в) знання вікових, психологічних особливостей партнера з комунікації; г) знання тенденцій розвитку та вимог сучасного суспільства.

Аксіологічний компонент комунікативної компетенції передбачає засвоєння моральних, етичних, естетичних установок співрозмовника повага та врахування їх у процесі комунікації, а також й знання набутого досвіду вітчизняних та зарубіжних дослідників у даній царині та привнесення своїх власних інновацій.

Праксіологічний компонент передбачає прогнозування ходу розвитку ситуації спілкування, реалізує поставлені цілі, усуває конфлікти та уможливорює прийняття альтернативних рішень. Важливим компонентом праксіологічної складової є уміння слухати, чути та розуміти почуте та спрямувати хід комунікації у русло вирішення поставленої мети, уникати збоїв у ході спілкування. Результатом пройдених етапів розвитку комунікативної компетенції можуть бути наступні критерії сформованості комунікативної компетентності — низький, середній та високий.

На думку дослідників найвищим критерієм сформованості комунікативної компетентності у фахівця є наступні характеристики [6, 7]:

- своєчасна, правильна орієнтація у комунікативній ситуації;
- розуміти іншу людину в контексті вимог конкретної ситуації;
- установка в контакт не тільки на справу, але й на партнера; шанобливе, доброзичливе ставлення до нього, врахування його стану й можливостей;
- впевненість у собі, розкутість, адекватна включеність у ситуацію;
- суттєве задоволення спілкуванням і зменшення нервово-психічних затрат у процесі комунікації;

– уміння спілкуватися у різних статусно-рольових позиціях, встановлювати і підтримувати необхідні робочі контакти незалежно, а інколи і всупереч відносинам, які складаються;

– високий статус і популярність у тому чи іншому колективі;

– уміння організувати дружну сумісну роботу, формувати сприятливий соціально-психологічний клімат у колективі, досягати високого результату діяльності.

Висновки. Необхідність у якісних змінах у розвитку комунікативної компетентності фахівця, обумовлена вимогами сьогодення, сучасного суспільства, держави, кадрового замовлення, ринком праці тощо. Ефективність, високий відсоток якості роботи фахівця є наслідком його безперервної діяльності над своєю кваліфікацією та професійною майстерністю. Модель та структура мовленнєвої компетенції не є довершеною та досконалою, вимагає подальших уточнень та вдосконалення. Якраз робота в цьому напрямку може бути предметом подальших пошуків.

Список використаних джерел

1. Андреева Г.М. Социальная психология [Текст]: учебник для вузов / Г. М. Андреева. — [5-е изд., испр. и доп.]. — М.: Аспект Пресс, 2008. — 365 с.
2. Бацевич Ф.С. Основы комунікативної лінгвістики: Підручник /Ф. С. Бацевич. — К.: ВЦ «Академія», 2004. — 344 с.
3. Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф. С. Бацевич. — К.: Довіра, 2007. — 205 с.
4. Бех І.Д. Особистісно-зорієнтоване виховання [Текст]: навч.-метод. посібник / І. Д. Бех — К.: ІЗМН, 1998. — С. 107.
5. Вторникова Ю.С. Комунікативна компетентність у структурі ключових компетентностей громадян Європи / Ю. С. Вторникова // Витоки педагогічної майстерності: збірник наукових праць. — Полтава, 2011. — С. 88–94.
6. Садохин А.П. Компетентность или компетенция в межкультурной коммуникации / А. П. Садохин // Вестник МГУ. — Сер.19. — Лингвистика и межкультурная коммуникация. — №3. — 2007. — С. 39–56.
7. Сковородников А.П. О понятии «коммуникативная компетенция» / А. П. Сковородников // Культура речевого общения в образовательных учреждениях разных уровней: материалы Всероссийской научно-практической конференции / под ред. А. П. Сковородникова. — Красноярск, 2003. — С. 95–105.